

*А.І. Харчук, доцент, М.Я. Купчак
(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)*

ВПЛИВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДСНС УКРАЇНИ

У статті досліджуються основні напрями впливу екологічної освіти на формування екологічного світогляду у майбутніх фахівців ДСНС України. Аналізується проблема підготовки кваліфікованих фахівців із високим рівнем екологічної свідомості, які в процесі своєї трудової діяльності будуть вирішувати питання у галузі охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Розглядаються характерні риси екологічного мислення як одного із важливих завдань екологічної освіти.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічний світогляд, екологічна свідомість, екологічне мислення.

Вступ. Однією із екологічних проблем, які мають місце в Україні, є недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг його сталого розвитку. Сьогодні національна екологічна політика держави, її стратегічні цілі і завдання, спрямовані на підвищення рівня суспільної екологічної свідомості [3]. З метою забезпечення виконання завдань у цій сфері є потреба у кваліфікованих фахівцях, до компетенції яких будуть належати вирішення питань з охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки. Вищі навчальні заклади безпеки життєдіяльності активно залучені до процесу надання екологічної освіти майбутнім фахівцям ДСНС України та формування у них високого рівня екологічного світогляду, який включає в себе знання про закономірності та особливості екологічних проблем сьогодення, про головні напрями державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального та збалансованого використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, а також про відносини, пов'язані із захистом населення, територій і навколишнього природного середовища.

Постановка проблеми. Одним із основних інструментів реалізації національної екологічної політики України є розроблення методологічних основ та запровадження безперервної екологічної освіти, яка в рамках державних освітніх програм для вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації є критерієм успішної реалізації Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року [3].

З метою посилення ролі еколого-правової освіти у проведенні природоохоронної діяльності на рівні держави удосконалюється методика викладання екологічного права та спецкурсів з еколого-правових дисциплін у сучасних умовах для підготовки фахівців, у тому числі й у галузі природничих наук і знань [4]. Формування саме у майбутніх фахівців ДСНС України екологічного світогляду передбачає дотримання ними у майбутньому норм екологічно-правильної поведінки та виконання практичних дій щодо захисту життя та здоров'я людей і навколишнього природного середовища. У зв'язку з цим постає необхідність досконалого та якісного перегляду вищими навчальними закладами, які готують майбутніх фахівців ДСНС України науково-методологічних підходів щодо викладення основних положень навчальних дисциплін, які охоплюють вивчення природоохоронного законодавства.

Аналіз проблеми. Розглядаючи спеціальні педагогічні дослідження з екологічної освіти, автори яких подають різні погляди на її мету, можна зробити висновки, що вона розглядається: як формування екологічної культури (І. Зверев, Б. Лихачов, І. Пономарьова, І. Суравегіна); як виховання відповідального ставлення до навколишнього середовища (А. Захлебний, І. Суравегіна); як формування екологічного світогляду (Д. Кавтарадзе, А. Брудний, Н. Моїсєєв, Г. Ягодін); як формування екологічної вихованості (С. Глазачев); як формування норм екологічної поведінки на основі сформованих знань та переконань (С. Успенський, О.

Нечепоренко). Але загальноприйнятною можна вважати точку зору І. Зверева та І. Суравегіної, які визначили мету екологічної освіти як формування екологічної культури особистості, складовими якої є не тільки наявність знань та переконань, але й практичні дії особистості, що спрямовані на збереження природи [7].

Уперше світоглядний компонент екологічної спрямованості особистості був досліджений І. Суравегіною, яка обґрунтовувала його як «розуміння цілісності природи, її цінності (практичності), науково-пізнавальної, естетичної, економічної, соціальної обумовленості ставлення до природи» [9]. Такі автори, теоретики, дослідники, як Г. Ягодін, О. Назаров, С. Глазачев, Н. Богачов використовують термін «екологічний світогляд» як один із вагомих аспектів нового наукового світогляду [6]. Важливим завданням екологічного світогляду у майбутніх фахівців ДСНС України є формування у них усвідомленої поведінки й діяльності під час реалізації державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення й територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, пожежної та техногенної безпеки, рятувальної справи, діяльності аварійно-рятувальних служб, гасіння пожеж, профілактики травматизму не виробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності [2].

Шляхи вирішення проблеми. Вищі навчальні заклади, які готують майбутніх фахівців ДСНС України, повинні сприяти підготовці висококваліфікованих фахівців, які здатні вирішувати екологічні проблеми у двох основних стратегічних напрямках:

по-перше, створити умови для засвоєння знань, набуття вмінь та навичок, які сприятимуть виходу з екологічної кризи за допомогою широкого використання сучасних технологій;

по-друге, сприяти формуванню у майбутніх фахівців ДСНС України екологічного світогляду, що ґрунтується на перебудові його екологічної свідомості в екоцентричному напрямку.

Для вирішення питань, які передбачені першим напрямком на загальнодержавному рівні, потрібно розробити й ужити всіх необхідних заходів щодо розповсюдження ресурсозберігаючих технологій, що ґрунтуються на нормативно-обмежувальних, екстернальних заходах, а для другого напрямку характерним є гуманітарний шлях, що базується на розкритті особистісних (інтернальних) якостей і допомагає розвитку нової екологічної культури як складової загальної культури людини.

Важливого значення для визначення основних напрямів впливу екологічної освіти на формування екологічного світогляду в майбутніх фахівців ДСНС України набуває співвідношення понять «екологія» і «світогляд». Їх взаємовплив і взаємозв'язок зумовлюється тим, що «екологічна частина наукової картини світу в найбільшій мірі пов'язана із системою обмежено спільних поглядів і принципів, у яких відображаються найбільш істотні відношення людини до природи, місце й роль людини (суспільства) в природі, а також знання природи для досягнення певної мети, яка формується на основі певного способу виробництва» [12].

Обґрунтовуючи зміст екологічного світогляду П. В. Полещук розглядає його як систему узагальнених знань про навколишній світ, про місце в ньому людини, про можливі взаємозв'язки в системі «людина – природа», про переконання, які формуються на основі цих знань [11]. Тому ми вважаємо, що на формування екологічного світогляду кожної особистості впливає рівень екологічних знань, які набуваються в процесі навчання.

Теоретиками, які проводять дослідження в напрямку удосконалення методологічних проблем екологічної освіти визначені її завдання, найважливішим серед яких є формування екологічного мислення. Якщо враховувати та порівнювати змістовні характеристики нового типу мислення в працях Ю. Ожегова та О. Никанорової [10], можна виділити такі характерні його риси:

- усвідомлення планетарних проблем;
- наукове обґрунтування взаємодії людини й природи;
- гуманістична орієнтація поведінки людини в природі;
- усвідомлення наслідків господарської діяльності людини на природу;
- практична спрямованість на досягнення стійкого розвитку.

Для того, щоб підвищити рівень якості екологічної освіти у вищих навчальних закладах, які готують майбутніх фахівців ДСНС України, і як наслідок формування в них відповідного екологічного світогляду потрібно:

- визначити пріоритети для держави та всього людства серед особливостей сучасних проблем з охорони навколишнього природного середовища;
- посилити роль еколого-правової освіти в молодого покоління та виховання в них почуття обов'язку у галузі екології;
- залучати молодь до активної природоохоронної діяльності на основі знань, отриманих під час навчання у вищих навчальних закладах безпеки життєдіяльності;
- забезпечувати усвідомлення почуття особистої відповідальності за стан навколишнього природного середовища на місцевому, загальнодержавному й глобальному рівнях.

Одним із важливих завдань, що ставлять перед собою вищі навчальні, які готують майбутніх фахівців ДСНС України, є створення умов для надання відповідного рівня знань про людину, природу й суспільство, що є передумовою їхньої подальшої екологічно доцільної професійної діяльності. Тому введення в навчальний процес дисциплін еколого-правового спрямування, вивчення законодавства щодо охорони навколишнього природного середовища формує певні навички поведінки в майбутніх фахівців ДСНС України в природоохоронній сфері. І тільки осмислена поведінка у взаємозв'язку з навколишнім природним середовищем, отримані знання і навички, є свідченням екологічної культури особистості та формує їх екологічний світогляд.

Основними напрямками впливу екологічної освіти на екологічну свідомість майбутніх фахівців ДСНС України є те, що (рис.1):

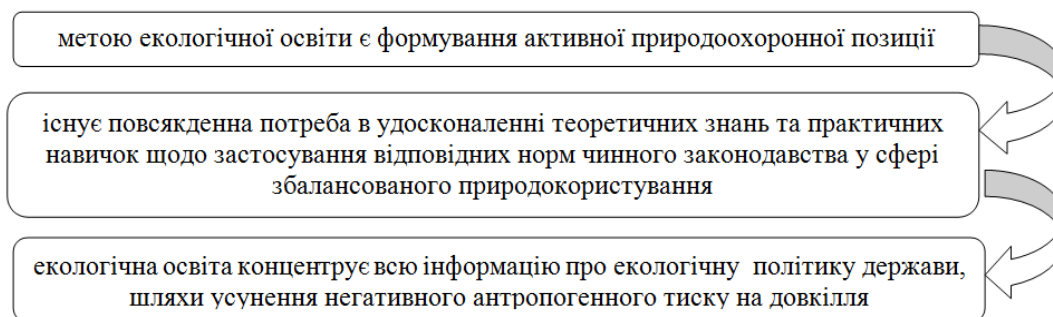

Рис.1. Напрями впливу екологічної освіти на екологічну свідомість майбутніх фахівців ДСНС України.

Концепція екологічної освіти в Україні, затверджена рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України N13/6-19 від 20.12.2001, виділяє головні складові системи екологічної освіти та виховання, серед яких є її формальна й неформальна частини. Їх методи та форми – різні, але мета одна – підготовка висококваліфікованих фахівців, які за допомогою отриманих наукових знань про процеси розвитку біосфери вміло, грамотно та своєчасно будуть розуміти, визначати і оптимально вирішувати екологічні та соціально-економічні проблеми як на загальнодержавному рівні, так і на окремих територіях України [5].

Висновок. Усвідомлення складності своєї майбутньої професії та її взаємозв'язок з навколишнім природним середовищем, готовність звести до мінімуму можливі негативні наслідки надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру належать до ряду основних характеристик майбутніх фахівців системи ДСНС України. Від рівня їх професійних знань, навичок, у тому числі екологічної освіти залежить, наскільки ефективно й послідовно буде здійснюватися державна політика України в галузі охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки, наскільки швидко та результативно будуть запроваджуватися нові соціально-економічні, правові та організаційні інструменти з метою зменшення техногенного тиску на довкілля.

Список літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – с. 141.
2. Положення про державну службу України з надзвичайних ситуацій, затверджене Указом Президента України від 16 січня 2013 року №20/2013. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 5. – с. 46.
3. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 р. // Голос України. – 2011. – № 6.
4. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 5 березня 1998 р. №188/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 38.
5. Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України «Про концепцію екологічної освіти в Україні» N 13/6-19 від 20.12.2001// "Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України". – 2002. – №7.
6. Глазачев С.Н. Экологическая культура учителя: проблемы, противоречия, опыт // С.Н. Глазачев Экологическое образование в России, проблемы и практика: – Сб. науч. ст. – М., 1995. – С.26–36.
7. Экологическое образование школьников / под ред. И.Д. Зверева, Т.И. Суравегиной; Науч.-исслед. ин-т содерж. и методов обучения Акад. пед. наук СССР. – М : Педагогика, 1983. – 160 с.
8. Матеюк О.П. Особливості формування екологічної культури майбутнього фахівця у вищій школі // О.П. Матеюк І-й Всеукраїнський з'їзд екологів : міжнар. наук.-техн. конф. : тези доп. – С. 312.
9. Отношение школьников к природе (Педагогическая наука – реформе школы) / под ред. И.Д. Зверева. Т.П. Суравегиной ; Науч.-исслед. ин-т содерж. и методов обучения Акад. пед. наук СССР. – М. : Педагогика. 1988. – 128 с.
10. Ожегов Ю.П. Новое экологическое мышление // Ю.П. Ожегов, Е.В. Никанорова Сов.педагогика. – 1991. – №6. – С. 57–62.
11. Полещук П. В. Методика развития экологического мировоззрения у школьников : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / П. В. Полещук. – Омск, 2004. – 21 с.
12. Кяхрик П. К характеристике духовного элемента экологической культуры // П. Кяхрик Стимулы рационального природопользования в условиях развитого социализма. – Таллин, 1979. – С. 125–130.

А. И. Харчук, М. Я. Купчак

ВЛИЯНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОБРАЗОВАНИЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ В БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ГСЧС УКРАИНЫ

В статье исследуются основные направления влияния экологического образования на формирование экологического мировоззрения у будущих специалистов ДСНС Украины. Анализируется проблема подготовки квалифицированных специалистов с высоким уровнем экологического сознания, которые в процессе своей трудовой деятельности будут решать вопрос в отрасли охраны окружающей естественной среды и обеспечения экологической безопасности. Рассматриваются характерные черты экологического мышления, как одного из важных заданий экологического образования.

Ключевые слова: экологическое образование, экологическое мировоззрение, экологическое сознание, экологическое мышление.

**EFFECT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION ON ENVIRONMENTAL AWARENESS
FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS OF SES OF UKRAINE**

The major trends of environmental education impact on the environmental philosophy formation of future specialists of SES of Ukraine are investigated in the article. This article analyzes the problem of training of qualified professionals with a high level of environmental knowledge, who in the process of their professional experience will resolve the problem on environmental protection and providing the ecological safety. The peculiarities of ecological thinking as one of the main tasks of environmental education are examined.

Keywords: environmental education, environmental philosophy, environmental knowledge, environmental behavior

